

# HÁZAK ÉS MEZŐK

Mindennapi művészet a kortárs angol építészetében

Alkér Katalin 2014. tavasz

témavezető: Klobusovszki Péter

opponens: Simon Mariann

BME Építőművészeti Doktori Iskola

## TÉMAVÁZLAT

bevezető *V. félév*

### A SUTTOGÓK

vizsgált kör *V. félév*

### LONDON

város és nézőpontok *V. félév*

### **PÁRBESZÉDBEN A MŰVÉSZETTEL**

kulturális közeg *VI. félév során kifejtendő fejezet*

### A LISSON GALLERYTŐL RAVEN ROWIG

Tony Fretton építésze *III-IV. félévi kutatás alapján kifejtendő fejezet*

Caruso St John építésze *II. félévi kutatás alapján kifejtendő fejezet*

Sergison Bates építésze *I. félévi kutatás alapján kifejtendő fejezet*

### IRODALOMJEGYZÉK

*„All I have is a voice  
To undo the folded lie,  
The romantic lie in the brain  
Of the sensual man-in-the-street  
And the lie of Authority  
Whose buildings grope the sky:  
There is no such thing as the State  
And no one exists alone”*

*W. H. Auden: September 1, 1939*

A Suttogók pályája kezdetben szorosan összefonódott a kortárs művészeti törekvésekkel, s ez az együttműködés különböző szinten, de minden irodánál megmaradt a mai napig. Caruso St. John az 1990-es évek elején tagja volt a kor egyik legvitatottabb művészeti mozgalmának, a Young British Artists csoportnak, melyet Damien Hirst vagy Tracey Emin neve fémjelzett és Charles Saatchi támogatott. Tevékenységük bebizonyította, hogy igenis fontos és releváns tényező a kultúra – és ezen belül az építészetet is, amennyiben kulturális produktumnak tekintik és társadalmilag elfogadható helyzetbe hozzák. (Aureli, 2013) Ez a kezdeti érdeklődés vezetett a különböző kiállítás rendezési megbízásaikhoz és később a galériatervezésekhez. Caruso St. John rendszeresen együttműködik Thomas Demanddal és Richard Wentworthszel. Számukra a kortárs művészet fontos ötletforrás: szellemes, tartalmas, anélkül, hogy frivol lenne. Általánosságban elmondható, hogy Nagy-Britanniában a Whitechapel Art Gallery 1956-os „This is Tomorrow” kiállítása óta jellemző a különböző kreatív folyamatok (képző- és előadóművészetek, építészet, zeneművészet) határokon átívelő együttműködése – a koncipiálás és tervezés stádiumában is. Tony Fretton számos művész házáat és stúdióját tervezte (Anish Kapoor, Anton Corbijn), valamint kisebb-nagyobb múzeumokat Angliában és a kontinensen. Meghatározó pályájában a színészi intermezzo a ’80-as évek elején, amikor az építészetet a posztmodern hatotta át, míg a konceptuális művészetek - hasonló alpanyagból - képesek voltak az emberek érzéseire hatni. (Zanchi, 2010) Fretton számára a művészet társadalmi szerepe a legfontosabb, amennyiben a tudomány, a politika és a gazdaság által létrehozott modern világot értelmezi az ember számára. (Fretton, 2008)

## MŰVÉSZET, MINT INSPIRÁCIÓ

### Előadóművészet és képzőművészet az 1980-as és '90-es években

„Az 1980-as években az építészetnek azt a megközelítését kerestem, mely elkötelezett a társadalom és a kísérletezés irányába, egyúttal szabadon szól az ideákról, akár csak a vizuális művészetek. Robert Morris szobrai és installációi azt sugallták, hogy a tények lenyűgöző formákat hozhatnak létre, míg Chris Burden performanszai révén megértettem a helyszínnel való direkt fizikai kapcsolatban rejlő erőt. Dan Graham írásai, performanszai és installációi világosan megmutatták, hogyan lehet a populáris kultúrát formai, kísérleti és intellektuális szépség létrehozására használni. Egy véletlen folytán belecsöppentem a performansz művészetbe. Rájöttem, hogy a performansz létező fizikai dolgokkal és viselkedésmintákkal dolgozik – akár csak az építészet -, ám azok alapvető ideáival foglalkozik – ahogyan szerettem volna, hogy az építészetben is történjék.” (Fretton, 2014)

#### Robert Morris

Robert Morris 1931-ben született amerikai szobrász, konceptualista művész, író. Művészete átmenetet képez a minimal art és a process art között. Korai munkáin a tánc és a koreográfia iránti érdeklődése tükröződik. Performanszai az emberi test térbeliségének felfedezésére törekednek csakúgy, mint későbbi minimalista szobrai. A hatvanas években munkái nagyobb léptéket öltöttek, ekkor készült *Steam* című műve, a land art egy korai darabja. 1971-es *Bodyspacemotionthings* című kiállítása a londoni Tate Galleryben az egész központi szobortermet betöltötte rámpákkal és kockákkal, azonban négy nap után be kellett zárni, akkor felfordulást okozott. Morris installációja arra invitálta a látogatókat, hogy felmásszanak, lecsússzanak, egyensúlyozzanak a kiállítási tárgyak között. Tudatosabban érzékelhették a gravitációt, saját mozdulataikat és testük viselkedését különböző helyzetekben, míg Morris fizikai tárgyként koreografálta útvonalukat. A hetvenes években Morris áttért a figuralista művészetre, elsősorban a nukleáris háborútól való félelem témakörében.

#### Chris Burden

Chris Burden 1946-ban született amerikai performansz-, installáció- és szobrászművész, extrém fenegyereknek számít mind a mai napig. Performanszainak témája az erőszak, a fizikai provokáció és a személyes veszélyeztetettség, mint művészi kifejezőeszköz. Provokatív műveivel olyan közeget kívánt létrehozni, melyben a közönség maga is integrált tényező, része annak, amit a művész vele együtt tesz. Burden belelővetett a karjába *Lövés* (1971), megrázatta magát árammal *Prelúd Z20-ra vagy 110-re*, megfeszítette magát *Transz-fixáltan* (1974), kidobatta magát az autópályára fekete zsákban *Halott ember* (1972). A hetvenes években készült munkáinak központi gondolata, hogy a jövő igazán fontos művészete nem eladható és falra akasztható tárgyakat jelent majd, hanem politikai, társadalmi és környezetvédelmi változást célzó efemer alkotásokat. Burden sokkolóan egyszerű, elfeledhetetlen, itt-és-most performanszai megrázták a hagyományos művészvilágot és a végletekig feszítették az új műformában rejlő lehetőségeket. Későbbi munkái monumentális szobrok és nagy léptékű installációk, melyek a társadalmi és kulturális környezetre reflektálnak, illetve a tudomány és a technika határait vizsgálják.

Dan Graham

Dan Graham 1942-ben született amerikai művész, író és kurátor, a videóművészet fontos figurája. Álépítészeti projektjei a tér érzékelésének kérdését vizsgálják. A hetvenes évek elején arra törekedett, hogy a néző egyszerre váljon passzív és aktív résztvevőjévé performanszainak. Műveiben tükröket és videó-berendezéseket használt, hogy a résztvevők folyamatosan láthassák és megfigyelhessék önmagukat. Különösen érdekelte a köztér és a személyes tér viszonya a modern városi környezetben. Tony Fretton Lisson Galleryje Graham pavilonszobrainak kiállításával nyílt meg 1991-ben, mely a külső és belső tér, az építészet és szobrászat, a műalkotás és a befogadó viszonyát kutatja. Anyaguk, az üveg, városaink meghatározó térhatároló eleme: fizikai gátja és kapuja. Utal a hatalom kulturális szerepére és szembesíti a befogadót saját szemlélő vagy résztvevő pozíciójával. Az üvegpavilonok reflektálnak saját helyszínükre, a Lisson Galleryre, és felölelik az épülettípus történetét a rokokó palotaudvaroktól a városi buszmegállókon át az ideiglenes kiállítási pavilonokig.

\_Young British Artists

\_Thomas Demand

\_Mark Pimlott

\_Richard Wentworth

## TÁRGYIASULT GESZTUSOK

„...az épített környezet nem más, mint tárgyiasult emberi magatartásforma.” (Hajnóczy, 1988)

„A szólo performansz hiperérzékennyé tett az emberek és az anyagi világ viszonyára. Hogy felfedezem ezt a területet, gyakran közönséges mindennapi tárgyakat használok, köztük bevett épülettípusokat is.” (Fretton, 1998) Fretton építésze nem fenomenológiai, hanem kísérleti performansz jellegű. Az épület célja nem az, hogy bármit is mondjon vagy jelentsen, hanem hogy kísérletet tegyen egy emberi gesztusra.

## MINDENNAPI MŰVÉSZET

„Azokban a projektekben, melyeket közvetlen ezután terveztem a Mute Recordsnak (1986) és az első Lisson Gallerynek (1986), megrészegítettek a váratlan események és a környező kerületben talált anyagok, és hajtott a pillanatban megneszelt lehetőségek szele. Amilyen termékenyen a formák felbukkantak a világban, felszabadított engem is, hogy formát alkossak. Rájöttem, hogy dolgozhatok olyan tárgyakkal és eseményekkel, melyek nem az építészet révén jöttek világra és általa nyertek értelmet, hogy köztulajdont képeznek. Ezen a ponton valami olyasmit éreztem, mint amit Robert Rauschenberg úgy írt le, mint „a művészet és az élet közti térben dolgozni”. Az említett anyagra való érzékenységem, valamint a körülmények és a megbízóim kívánságai összecsengtek a szabályok és módszerek létrehozásakor és az általam kívánt minőséget eredményezték.” (Fretton 2014)

## Parallel of Life and Art

A Parallel of Life and Art kiállítást 1953-ban rendezte Alison és Peter Smithson, Nigel Henderson és Eduardo Paolozzi, az Independent Group alapító tagjai a londoni Institute of Contemporary Artban. A hatalmasra felnagyított fotógyűjtemény tudományos forrásokból, gyerekrajzokból és röntgenfelvételekből származott, vagyis olyan hétköznapi képekből, melyek mindenki számára hozzáférhetőek, azonban általában nem érik el a tudatos észlelés küszöbét. Tükrözték Smithsonék As Found elvét, miszerint a művészet a kiválasztásban áll és nem a tervezésben. A kiállítás azt sugallta, hogy a tudományos és a művészeti kutatás egyazon egész különböző megközelítési lehetőségei.

## Házak és mezők

„A házak és mezők kifejezés magába sűríti munkáink megannyi ideáját és technikai fogását. Az épületek gazdag társadalmi és szerkezeti tudás hordozói számunkra, míg a területük egyszerre a fizikai környezet, melyben pozitív hatást gyakorolnak és az a gondolati tér, melybe betagozódnak.” (Fretton 2014)

## IRODALOMJEGYZÉK

TURNBULL, David [1994]: Conversation. in Buildings and their Territories. Tony Fretton Architects, Birkhäuser, Basel, 2014, pp. 239-241

FRETTON, Tony [2014]: Buildings and their Territories. in Buildings and their Territories. Tony Fretton Architects, Birkhäuser, Basel, 2014, pp. 10-13

COUSINS, Mark [1998]: Civil Architecture. in Buildings and their Territories. Tony Fretton Architects, Birkhäuser, Basel, 2014, pp. 244-246

HAJNÓCZI, Gyula [1988]: Vallum és intervallum. Az építészeti tér analitikus elmélete, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992

LICHTENSTEIN, Claude és SCHREGENBERGER, Thomas [2001]: Parallel of Life and Art in Lichtenstein, Claude és Schregenberger, Thomas (szerk.): As Found: The Discovery of the Ordinary, Lars Müller Publishers, Zürich, 2001, pp. 214-229

GRAHAM, Dan [1991]: Pavilions Sculptures, Photographs & Video, Lisson Gallery, London, 1991